

Величенко Л. О. – ад'юнкт кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID:<https://orcid.org/0000-0003-1476-2615>

Сучасний стан психолого-правового розуміння незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

*Метою статті є висвітлення стану сучасного психолого-правового розуміння незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами в умовах операції Об'єднаних сил у Донецькій і Луганській областях. Досягнення цієї мети передбачає виконання таких завдань: висвітлити та проаналізувати сучасний психолого-правовий стан незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; виявити шляхи протидії незаконному розповсюдженню зброї; окреслити проблему незаконного обігу зброї та боротьби із зазначеним суспільно небезпечним явищем. **Методологія.** Методологічний інструментарій обрано відповідно до поставленої мети, специфіки об'єкта та предмета дослідження. У статті використано комплекс наукових методів, а саме: загальний діалектичний метод наукового пізнання явищ, термінологічний, системно-структурний, формально-логічний, порівняльно-правовий та історико-правовий. **Наукова новизна.** Тенденція зростання рівня злочинності залежить від економічного, політичного та соціального рівня життя кожного громадянина нашої держави. В умовах війни на Сході України та через поширення коронавірусної хвороби COVID-19 соціальна спроможність людей забезпечити собі стабільне життя стає дедалі недосяжнішою. Саме тому зростає рівень злочинності та зменшується соціальна рівність людей. Злочинці дедалі частіше виявляють свої можливості й застосовують зброю під час вчинення злочинів. В умовах війни обіг зброї стає менш контрольованим, що спричиняє потрапляння її та бойових припасів до цивільних громадян, які використовують їх не за призначенням, без відповідних навичок і дозволів. **Висновки.** Боротьба з незаконним обігом зброї, бойових припасів і вибухових речовин є однією з найважливіших проблем суспільства та нашої держави загалом. Тому слід правильно розуміти сучасний стан обігу зброї в державі та знаходити дієві методи боротьби із зазначеним протиправним явищем.*

Ключові слова: закон; дозвіл; відповідальність; злочин; обіг зброї; детермінанти; агресія; страх.

Вступ

Тема незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами в умовах сьогодення є досить актуальною. За час незалежності України захищено понад 10 наукових праць за вказаною тематикою. Однак в Україні здебільшого досліджують це питання або, наприклад, з огляду кримінально-правової охорони громадської безпеки загалом, або з позицій окремих галузей права, наприклад, криміналістики, кримінального процесу, адміністративного права, кримінального права. Водночас не знайдено жодного нам відомого дослідження з юридичної психології стосовно зброї.

Зазначене питання нині є доволі актуальним з огляду на юридичну психологію, оскільки, на нашу думку, глобальною причиною застосування та використання зброї є саме психологічний стан особи, її внутрішні переживання й відчуття влади над іншими. Дослідження психологічного портрета особи, яка бере до рук незаконну зброю та вчиняє злочин, є яскравою ознакою неналежного рівня соціально-побутового життя, дещо нездорового психологічного стану, невихованості й неконтрольованості з боку державних органів стану обігу зброї в цивільних громадян.

Рівень незаконного обігу зброї в Україні викликає занепокоєння, оскільки значна кількість зброї, бойових припасів і вибухових речовин, які є в

цивільних громадян, має суспільно небезпечний характер для населення та майна громадян. Бентежить й те, що особи, які мають дозвіл на зберігання та використання зброї, використовують її не за призначенням. Так, відомий випадок, коли працівники патрульної поліції Переяслав-Хмельницького відділу поліції Головного управління Національної поліції в Київській області з вогнепальної зброї здійснили постріли, що призвели до поранення малолітнього хлопчика, який перебував на сусідній приватній території. Зазначені дії призвели до вогнепального поранення 5-річної дитини в область голови, що згодом спричинило її смерть.

Не менш резонансного злочину зазнали дії групи молодиків в м. Бровари Київської області. Так, наприкінці травня 2019 року стався інцидент між підприємцями, які займалися пасажирськими перевезеннями. Близько 100 осіб брали участь у стрілянині зі зброї різних видів і калібру, унаслідок чого декілька чоловіків зазнали поранень, було пошкоджено майно громадян (автомобілі, майно приватних квартир тощо), чимало осіб, які проживали в районі перестрілки, зазнали стресу.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає в дослідженні сучасного стану психолого-правового розуміння незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або

вибуховими речовинами. Досягнення її передбачало виконання таких завдань: висвітлити й проаналізувати сучасний психолого-правовий стан незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; виявити шляхи протидії незаконному розповсюдженню зброї.

Питання методології дослідження незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а також осіб, які вчиняли злочини за допомогою зброї, вивчали видатні іноземні та вітчизняні фахівці. Важливим фактором залишається окреслення з огляду на юридичну психологію основних детермінант незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Підґрунтям статті стали наукові праці Ю. М. Антоняна, О. М. Бандурки, В. І. Борисова, В. В. Голубоша, О. М. Джужі, О. М. Сарнавського, О. С. Тарасенка та ін. Однак суттєвими недоліками більшості досліджень є фрагментарний підхід до вивчення феномену незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, відсутність з'ясування юридико-психологічних особливостей вивчення зазначеної тематики. Ці дані засвідчують актуальність досліджуваної теми. Крім того, злочини, пов'язані зі зброєю, набирають швидких обертів, а особи, які вчиняють злочини за допомогою зброї, стають професійнішими, що відповідає причині збільшення нерозкритих злочинів за ст. 263 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Виклад основного матеріалу

Злочини проти громадської безпеки належать до загально небезпечних діянь, які створюють загрозу життю і здоров'ю людей, власності, довкіллю, нормальній діяльності підприємств, установ й організацій. Такі злочини вчиняють у поєднанні не лише з фізичним насиллям, а й з психічним, яке зокрема заподіює реальну шкоду психічному здоров'ю широкого кола населення, породжує стрес, неспокій за свою безпеку, свободу вибору, як наслідок – лишається значний відбиток на житті та здоров'ї чималої кількості людей. Тому дуже важливо, щоб норми закону щодо психічного насильства існували як засіб захисту на державному рівні громадянської безпеки – однієї з найвищих соціальних цінностей у державі (Sobko, 2019). Без забезпечення громадської безпеки немає гарантії належного захисту прав людини і громадянина, основи яких закріплені у ст. 3 Конституції України ("Konstytutsiia Ukrainy", 1996). За сучасних умов злочини проти громадської безпеки є одними з найнебезпечніших для кожної держави, оскільки до цієї групи переважно належать посягання, пов'язані з: 1) діяльністю злочинних і терорис-

тичних організацій, банд, воєнізованих підрозділів; 2) діяннями терористичного спрямування; 3) незаконним обігом предметів, які становлять підвищену небезпеку для навколишніх; 4) наслідками порушень встановлених законодавством правил щодо поводження з вогнем (Volynets, & Zahryvui, 2019). У районі проведення операції Об'єднаних сил зазначений об'єкт кримінально-правової охорони досить часто піддається впливу злочинних елементів у спосіб учинення суспільно небезпечних діянь, що порушують громадську (загальну) безпеку й створюють загальну небезпеку (умови) загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків, або заподіюють такі наслідки. З огляду на ситуацію, що складається в цьому регіоні, найпоширенішими злочинами проти громадської безпеки нині є ті, що пов'язані з терористичною діяльністю злочинних формувань і незаконними діями з вогнепальною зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Інколи вони пов'язані між собою, проте переважна частина злочинів, передбачених ст. 263 КК України, учиняється самостійно. Їх розслідування викликає значні труднощі, обумовлені специфікою місця вчинення таких злочинів, масштабами злочинної діяльності та суб'єктивним складом осіб, залучених до їх вчинення (Savchuk, & Bezsonna, 2019).

Так, однією з важливих статей для дослідження злочинів проти громадської безпеки, є незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК України) ("Kryminalnyi kodeks", 2001).

Нині, у складний для України період, у час її розвитку та відстоювання суверенітету, важливими питаннями є індивідуальний і національний захист громадян, захист особистого, колективного та державного майна, відстоювання інтересів громадян і захист їх основоположних цінностей, закладених в Основному Законі України, захист від збройних конфліктів чужоземних агресорів, самостійних злочинців і злочинних формувань.

Також через низький економічний рівень у державі, зменшення спроможності громадян забезпечити власні потреби, спостерігаємо низький рівень забезпеченості населення, що певним чином призводить до вчинення злочинів. Так, збройні напади, терористичні акти, убивства та розбої з використанням зброї, бойових припасів або вибухових речовин посилюють страх і відчуття незахищеності серед населення.

Зброя є предметом культури й має сутнісні характеристики як об'єкт предметної діяльності людини. На відміну від інших предметів матеріального світу, які можуть бути використані для ураження або заподіяння шкоди об'єкту, але не призначені для цього, зброя спочатку за своєю сутністю покликана вражати й знищувати ціль, і неважливо, чи то зброя спортивна,

мисливська, військова, чи то зброя самооборони. Людина створює її саме з цією метою. Навіть предмети художньої творчості, створені майстрами-зброярами, є унікальними красивими екземплярами зброї. Іноді за зброю видають імітації, але в цьому випадку ми маємо справу не зі збройовим мистецтвом, а прикладом художньої творчості.

Сутність, вкладена людським розумом і творчістю в зброю, має величезну притягуючу предметну силу, яка часто сама керує легкодухою психікою свого власника. Люди, професійно не пов'язані зі зброєю, бачать в ній дорогу й захопливу іграшку, а іноді розглядають її як засіб самоствердження або ствердження в суспільстві, долаючи та сублімуючи в цій небезпечній грі свої психічні комплекси й страхи. Купуючи зброю, власник часто не замислюється про ту моральну волю, яку повинен мати, щоб повноцінно володіти й управляти екзистенціальною силою зброї, що визначає межі між життям і смертю, силою, спрямованою на те, щоб максимально ефективно вражати живу й іншу мішень.

Будь-яка зброя: вогнепальна, колюча, рубаюча або ріжуча – існує для того, щоб вражати ціль, а не лежати на полиці в шафі або висіти на стіні, і ця сутність змушує власника застосовувати її за призначенням. Зброя в цьому випадку стає елементом культурної деструктивної й азартної гри. Спочатку власник пістолета стріляє по мішенях, потім по тваринах (воронах, голубах, бродячих кішках або собаках) і, врешті-решт, влучає в людину. Такий, на жаль, переважно підсумок придбання вогнепальної зброї морально непідготовленою людиною (Sablin, 2018, p. 15).

Дедалі частіше постає питання щодо внесення змін до законодавства й надання громадянам дозволу на вільне володіння вогнепальною нарізною та автоматичною зброєю. Однак, на нашу думку, воно є доволі суперечливим. Так, наприклад, є потреба спочатку побороти незаконний обіг зброї, який триває ще з часів розпаду Радянського Союзу, оскільки з того періоду залишилося чимало не облікованої зброї. Не менш важливим є завершення збройного конфлікту на сході України, а також перевірка військовослужбовців і добровольців, які проходили службу в Збройних Силах України та мали доступ до зброї, бойових припасів і вибухових пристроїв. Слід створити відповідні бази даних, завдяки яким було б можливо відстежувати обіг зброї.

Кримінальне законодавство України передбачає відповідальність за носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу (ч. 1 ст. 263 КК), а також за носіння, виготовлення,

ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу (ч. 2 ст. 263 КК) ("Kryminalnyi kodeks", 2001).

Таким чином, доцільно розібрати поняття зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв.

Постанова Пленуму Верховного Суду України № 3 від 26 квітня 2002 року «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» ("Postanova Plenumu", 2002), роз'яснює визначення цих понять:

– відповідно до абзацу 1 п. 4 вказаної постанови, вогнепальна зброя – усі види бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї як серійно виготовленої, так і саморобної чи переробленої, для проведення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюється при згоранні вибухової речовини (пороху або інших спеціальних горючих сумішей) ("Postanova Plenumu", 2002);

– згідно з п. 6 до вибухових речовин належать: порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, їхні сполуки або суміші, здатні вибухнути без доступу кисню ("Postanova Plenumu", 2002);

– відповідно до п. 7 під вибуховими пристроями слід розуміти саморобні чи виготовлені промисловим способом виробу одноразового застосування, спеціально підготовлені й за певних обставин спроможні за допомогою використання хімічної, теплової, електричної енергії або фізичного впливу (вибуху, удару) створити уражаючі фактори – спричинити смерть, тілесні ушкодження чи істотну матеріальну шкоду шляхом вивільнення, розсіювання або впливу токсичних хімічних речовин, біологічних агентів, токсинів, радіації, радіоактивного матеріалу, інших подібних речовин ("Postanova Plenumu", 2002);

– відповідно до п. 5 бойовими припасами визнано патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші виробу в зібраному вигляді, споряджені вибуховою речовиною та призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для вчинення вибуху ("Postanova Plenumu", 2002).

Дещо ширше визначення бойових припасів містить Закон України від 21 вересня 2000 року «Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та виробу спецхімії» ("Zakon Ukrainy", 2000), згідно з яким бойові припаси – це вид озброєння, призначеного для ураження живої сили противника, знищення його бойової техніки, руйнування укріплень, споруд, виконання інших завдань

(освітлення місцевості, розкидання агітаційної літератури тощо).

Базовим нормативно-правовим актом, який регулює правила поводження зі зброєю, є Наказ МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» ("Наказ МВС", 1998). Цей документ дає визначення основних понять, які зазначені в досліджуваній тематичі. Так, згідно з п. 8.2., вогнепальна зброя – це зброя, призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння металевих зарядів) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані; відповідно до п. 8.9., боєприпаси – спеціально виготовлені вироби одноразового використання, які призначені забезпечити ураження цілей в умовах збройної боротьби, самооборони, полювання, спорту.

Згідно з положеннями, викладеними в п. «а» ст. 3 Протоколу «Проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності» від 31 травня 2001 року, вогнепальна зброя – це будь-яка переносна ствольна зброя, яка спричиняє постріл, призначена або може бути легко пристосована для спричинення пострілу чи прискорення кулі або снаряду внаслідок енергії вибухової речовини, за винятком старовинної вогнепальної зброї ("Protokol No. 995_792", 2013).

У своєму дисертаційному дослідженні «Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України)» науковець В. В. Голубош окреслив власне визначення вогнепальної зброї. Так, на його думку, вогнепальна зброя – це вид зброї, призначеної для оборони чи нападу або подачі звукових сигналів, що приводиться в рух унаслідок енергії згоряння порохового газу (Holubosh, 2019, p. 85).

Дещо ширше поняття зброї та вогнепальної зброї дають науковці О. Л. Кобилянський і А. В. Кофанов. Так, на їхню думку, зброя – це предмети й пристрої, конструктивно призначені та придатні для одноразового ураження (знищення, ушкодження) живих чи інших цілей у

процесі активного нападу чи оборони, а також ураження аналогічними способами навчальних (спортивних) цілей під час практичного відпрацювання цих дій і проведеної спортивних змагань, тренувань (далі – «для ураження цілей»), і не мають прямого господарсько-побутового, виробничого, спеціального призначення. Вогнепальна зброя – пристрої, конструктивно призначені для ураження цілі на відстані снарядом, що одержує направлений рух у стволі завдяки енергії згоряння металевих зарядів та відповідає критеріям зброярності, надійності, вогнестрільності (Kofanov, & Kobyljanskyi, 2013, p. 6). Що ж до холодної зброї, то це, як стверджують К. В. Калюга та В. Г. Лукашевич, – предмети та пристрої, конструктивно призначені й за своїми властивостями придатні для одноразового завдання шляхом безпосередньої дії тяжких (небезпечних для життя в момент завдання) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких побудована на використанні м'язової сили людини (Kaliuha, & Lukashevych, 2019).

Згідно зі статистичними даними офісу Генеральної прокуратури України ("Pro zareiestrovani kruminalni pravoporushennia", 2016-2020), за ознаками злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (ст. 263 КК України) за період з січня по грудень 2016 року обліковано 6307 кримінальних правопорушень, з них лише у 3841 провадженні повідомлено про підозру, у 2665 рішення про закінчення чи зупинення досудового розслідування до кінця року не прийнято.

За 2017 рік обліковано 8002 кримінальних правопорушень, з них у 6425 провадженнях повідомлено про підозру, у 1856 рішення про закінчення чи зупинення досудового розслідування до кінця року не прийнято. За 2018 рік обліковано 7466 кримінальних правопорушень, з них у 5719 провадженнях повідомлено про підозру, у 2015 рішення про закінчення чи зупинення досудового розслідування до кінця року не прийнято.

За 2019 рік обліковано 6204 кримінальних правопорушень, з них у 4875 провадженнях повідомлено про підозру, у 1576 рішення про закінчення чи зупинення досудового розслідування до кінця року не прийнято.

За період з січня по листопад 2020 року обліковано 5128 кримінальних правопорушень, з них у 4002 провадженнях повідомлено про підозру, у 1341 рішенні про закінчення чи зупинення досудового розслідування до кінця року не прийнято.

Варто зазначити, що 2020 року з 5128 злочинів за ст. 263 КК України, з використанням зброї та боєприпасів вчинено 712 кримінальних правопорушень, з них за допомогою вогнепальної зброї

вчинено 55 умисних убивств (у 53 провадженнях повідомлено про підозру), 3 умисних тяжких тілесних ушкодження (у 3 провадженнях повідомлено про підозру), 22 розбої (у 16 провадженнях повідомлено про підозру). За допомогою холодної зброї вчинено 178 злочинів, з них у 159 повідомлено про підозру, (*умисних вбивств – 35, умисних тяжких тілесних ушкоджень – 14, розбоїв – 15*). За допомогою вибухових речовин вчинено 15 злочинів, бойових припасів – 137 злочинів.

Окремо слід зауважити, що впродовж 2018 року вилучено чималу кількість зброї та бойових припасів. Так, згідно зі статистичними даними офісу Генеральної прокуратури України вилучено зброї: гладкоствольної – 84 одиниці, нарізної – 1100 одиниць, іншої вогнепальної зброї – 978; гранатометів та реактивних систем – 59 одиниць; патронів – 271141 одиниця, гранат – 1918 одиниць, мін – 48 одиниць, саморобних вибухових пристроїв – 60 одиниць; холодної зброї – 764 одиниці, газової та пневматичної зброї – 22 одиниці, вибухових речовин – 5730 кг.

Згідно зі статистичними даними за 2019 рік, кількість вилученої зброї та бойових припасів повільно зменшується. Так, вилучено зброї: гладкоствольної – 60 одиниць, нарізної – 854 одиниці, іншої вогнепальної зброї – 920 одиниць; гранатометів і реактивних систем – 64 одиниці; патронів – 204899 одиниць, гранат – 1889 одиниць, мін – 84 одиниці, саморобних вибухових пристроїв – 46 одиниць; холодної зброї – 732 одиниці, газової та пневматичної зброї – 34 одиниці, вибухових речовин – 7341, 6045 кг. Однак слід зауважити, що майже вдвічі збільшився обіг вилучених мін, та майже на 2 тис. кг збільшився обіг вилучених вибухових речовин. Ці дані свідчать про зміну основних цілей злочинців, оскільки за допомогою вибухових пристроїв останнім часом злочинці підривають банки та банкомати для суттєвого незаконного збагачення. Не варто забувати, що тільки в м. Києві практично кожного тижня на лінію «102» надходять повідомлення про замінування основних підприємств й установ, що перешкоджає нормальній життєдіяльності міста.

Відомим на всю країну стало вбивство відомого журналіста Павла Шеремета. Так, 20 липня 2016 року у м. Києві невідомі особи за допомогою безоболонкового саморобного вибухового пристрою з елементами протипіхотної міни МОН-50, який керувався дистанційно, підірвали автомобіль, який належав журналістові. Унаслідок підриву Павло Шеремет загинув.

За 11 місяців 2020 року вилучено зброї: гладкоствольної – 37 одиниць, нарізної – 901 одиниця, іншої вогнепальної зброї – 607 одиниць; гранатометів і реактивних систем – 53 одиниці; патронів – 173935 одиниць, гранат – 1170 одиниць, мін – 24 одиниці, саморобних вибухових

пристроїв – 120 одиниць; холодної зброї – 608 одиниць, газової та пневматичної зброї – 23 одиниці, вибухових речовин – 2118,4515 кг. Слід зауважити, що за 11 місяців 2020 року саморобних вибухових пристроїв більше, ніж за 2018 та 2019 рік разом узятих. Цей факт вказує на підвищення професійності злочинців у своїй діяльності та значного незаконного обігу зброї.

Обіг зброї – це дії, що полягають у виготовленні зброї, торгівлі зброєю, продажу, передачі, придбанні, колекціонуванні, експонуванні, обліку, зберіганні, носінні, перевезенні, транспортуванні, використанні, вилученні, знищенні зброї на території України та ввезенні й вивезення з неї. Таким чином, усі зазначені діяння є формами незаконного обігу зброї, які можна назвати аналогічними злочинами, тобто, злочинами, вчиненими щодо зброї, або з її використанням чи застосуванням (Bereza et al., 2020, p. 56).

Нині в Україні немає центрального реєстру вогнепальної зброї, а також комплексної та сучасної системи ліцензування. Урегулювання законодавства щодо вогнепальної зброї дало б змогу надолужити зазначені вище упущення. За таких обставин складно розмежувати законний і незаконний обіг її в країні, що заважає реалізовувати заходи з контролю за незаконними її потоками (Kirilenko, 2017, p. 122).

Вагомим внеском у дослідження щодо незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є праця Є. В. Кізіменко «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: кримінологічна характеристика та запобігання» (ст. 263 КК України) (Kizimenko, 2019). У ній науковець навів авторську типологію особи злочинця за переважним мотивом вчинення злочину. Він визначає такі типи особи злочинця:

1) кримінально-інструментальний тип (25 %). Автор стверджує, що особа зазначеного типу здебільшого вчиняє агресивно-насильницькі злочини, наприклад, умисні вбивства, розбої, терористичні акти тощо;

2) корисливий тип (45 %). Дослідник виокремлює такі підтипи: комерційний (38 %) і «чорні археологи» (7 %). На думку автора, особи цих підтипів до зброї ставляться як до джерела отримання матеріальної вигоди;

3) «колекціонери» (5 %). Науковець вважає, що у зазначеного типу особи злочинця інтерес до зброї, бажання володіти зброєю є основним мотивом вчинення злочину, а її придбання, зберігання – суттю та кінцевим етапом злочинної поведінки;

4) нігілістичний тип (15 %). Автор окреслює такі підтипи:

– «сек'юриті» (13 %) – основним мотивом вчинення злочину зазначеного типу, зі слів дослідника, є бажання володіти зброєю як

предметом, що дає почуття сили, упевненості, безпеки. Такими особами він вважає військово-службовців, що проходять або завершили службу в зоні АТО, ООС; волонтерів, які за родом своєї діяльності перебувають на небезпечних територіях;

– «хантери» (2 %) – особи, що незаконно поводяться зі зброєю для реалізації потреб у полюванні та риболовлі, спортивного інтересу під час стрільби (Kizimenko, 2019).

Важливою потребою боротьби з незаконним обігом зброї, бойових припасів або вибухових речовин є професійна робота працівників правоохоронних органів. Так, належна професійна робота з розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами дасть змогу зменшити коефіцієнт незаконної озброєності населення. Більшість кримінальних проваджень, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, розслідуються за наслідками вилучених предметів зброї в конкретних осіб, однак цей факт з різних причин не призводить до зменшення злочинів цієї категорії. Їхне розслідування суттєво погіршується.

Наукова новизна

Тенденція зростання злочинності залежить від економічного, політичного та соціального рівня життя кожного громадянина нашої держави. В умовах війни на Сході України та через поширення коронавірусної хвороби COVID-19, соціальна спроможність людей забезпечити собі стабільне життя стає дедалі важчою. Саме тому збільшується рівень злочинності та зменшується

соціальна рівність людей. Злочинці все частіше розкривають свої можливості, усе більше застосовують зброю у вчиненні злочинів. В умовах війни обіг зброї стає менш контрольованим, що спричиняє потрапляння зброї та бойових припасів до цивільних громадян, які використовують їх не за призначенням, без відповідних навичок і дозволів.

Висновки

Аналізуючи сучасне законодавство щодо зброї, слід зазначити, що воно недоопрацьоване та повністю не регулює носіння, зберігання, придбання, передачу або збут вогнепальної та холодної зброї, а також бойових припасів, оскільки в законодавстві України не запропоновано та не прийнято нормативно-правовий акт, яким би регулювався обіг зброї та бойових припасів. Не є можливим швидко, повно та неупереджено здійснювати досудове розслідування кримінальних проваджень, у яких фігурує такий предмет, як зброя та бойові припаси, оскільки законодавцем не передбачено отримання дозволу на носіння, зберігання, придбання, передачу або збут вогнепальної та холодної зброї, а також бойових припасів.

Крім того, важливим є збільшення професійних працівників правоохоронних органів для поліпшення досудового розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а також розслідування злочинів, у яких зброя є засобом вчинення інших злочинів, наприклад: умисні вбивства, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, розбоїв тощо.

REFERENCES

- Bereza, Yu.M., Yefimov, M.M., & Kononets, V.P. (et al.). (2020). *Kryminalna vidpovidalnist za nezakonnyi obih zbroi* [Criminal liability for illicit trafficking in weapons]. S.A. Shalunova (Eds.). Dnipro: Dnipropetr. derzh. un-t vnutr. sprav. Retrieved from <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/5160> [in Ukrainian].
- Holubosh, V.V. (2019). *Kryminalna vidpovidalnist za zlochyny proty hromadskoi bezpeky, predmetom yakykh ye zbroia, boiovi pryпасy, vybukhovi rehovyny ta vybukhovi prystroi* (statti 262, 263, 263-1, 264 KK Ukrainy) [Criminal liability for crimes against public safety, the subject of which are weapons, ammunition, explosives and explosive devices (Articles 262, 263, 263-1, 264 of the Criminal Code of Ukraine)]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Kaliuha, K.V., & Lukashevych, V.H. (2019). *Kholodna zbroia* [Cold steel]. *Naukovi Pratsi Natsionalnoho Universytetu "Odeska Yurydychna Akademiia", Scientific Papers of the National University "Odessa Law Academy"*, 15, 99-104. doi:<https://doi.org/10.32837/npnuola.v15i0.363> [in Ukrainian].
- Kirilenko, F. (2017). *Nezakonnny obih zbroi i stan borotby zi zlochynamy, vchynenymy z yii vykorystanniam* [Illicit trafficking in weapons and the state of the fight against crimes committed with its use]. *Natsionalnyi yurydychny zhurnal: teoriia i praktyka, National Legal Journal: Theory and Practice*, 6, 119-123. Retrieved from http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/6/part_2/26.pdf [in Ukrainian].
- Kizimenko, Ye.V. (2019). *Nezakonne povodzhennia zi zbroieiu, boiovyimy pryпасamy abo vybukhovymy rehovynamy: kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia* (st. 263 KK Ukrainy) [Illegal handling of weapons, ammunition or explosives: criminological characteristics and prevention (Article 263 of the Criminal Code of Ukraine)]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Kofanov, A.V., & Kobylianskyi, O.L. (2013). *Osoblyvosti kryminalistychnoho doslidzhennia vohnepalnoi zbroi, yii chastyn ta mekhanizmiv* [Features of forensic examination of firearms, their parts and mechanisms]. Kyiv: UkrDHRI. Retrieved from <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/1707> [in Ukrainian].
- Konstytutsiia Ukrainy: vid 28 cherv. 1996 r. No. 254к/96-VR [Constitution of Ukraine from June 28, 1996, No. 254к/96-VR]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

- Kryminalnyi kodeks Ukrainy: vid 5 kvit. 2001 r. No. 2341-III [Criminal codex of Ukraine from April 5, 2001, No. 2341-III]. (n.d.). *zakon0.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
- Nakaz MVS Ukrainy "Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok vyhotovlennia, prydbannia, zberihannia, obliku, perevezennia ta vykorystannia vohnepalnoi, pnevmatichnoi, kholodnoi i okholoshchenoi zbroi, prystroiv vitchyznianoho vyrobnytstva dlia vidstrilu patroniv, sporiadzhenykh humovymy chy analohichnymy za svoimy vlastyvostiamy metalnymy snariadamy nesmertelnoi dii, ta patroniv do nykh, a takozh boieprypasiv do zbroi, osnovnykh chastyn zbroi ta vybukhovnykh materialiv": vid 21 serp. 1998 r. No. 622 [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukrain "On approval of the Instruction on the procedure for manufacture, purchase, storage, accounting, transportation and use of firearms, pneumatic, melee and melee weapons, devices of domestic production for firing cartridges equipped with rubber or similar non-lethal metal shells, and cartridges to them, and also ammunition for weapons, main parts of weapons and explosives" from August 21, 1998, No. 622]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0760-04#Text> [in Ukrainian].
- Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy "Pro sudovu praktyku v spravakh pro vykradennia ta inshe nezakonne povodzhenia zi zbroieiu, boiovymy prypasamy, vybukhovymy rehovynamy, vybukhovymy prystroiamy chy radioaktyvnymy materialamy": vid 26 kvit. 2002 r. No 3 [Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine "On Judicial Practice in Cases of Abduction and Other Illegal Treatment of Weapons, Ammunition, Explosives, Explosive Devices or Radioactive Materials" from April 26, 2002, No. 3]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text> [in Ukrainian].
- Pro zareiestrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty yikh dosudovoho rozsliduvannia (2016-2020 rr.) [On registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation (2016–2020)]. *Sait "Heneralna prokuratura Ukrainy", Site "Prosecutor General of Ukraine"*. Retrieved from <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat> [in Ukrainian].
- Protokol No.995_792 proty nezakonnoho vyhotovlennia ta obihu vohnepalnoi zbroi, yii skladovykh chastyn i komponentiv, a takozh boieprypasiv do nei, yakyi dopovniue Konventsiiu OON proty transnatsionalnoi orhanizovanoi zlochynnosti: mizhnar. dok. vid 31 trav. 2001 r. [Protocol No. 995_792 against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, Their Parts and Components and Ammunition, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime from May 31, 2001]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792#Text [in Ukrainian].
- Sablin, D.A. (2018). Oruzhie kak osoby fenomen materialnoy kultury [Weapons as a special phenomenon of material culture]. *Uchenye zapiski Komsomolskogo-na-Amure gosudarstvennogo tekhnicheskogo universiteta, Scientific notes of the Komsomolsk-on-Amur State Technical University*, 2(33), 14-17. doi: [http://dx.doi.org/10.17084/ii-2\(33\).4](http://dx.doi.org/10.17084/ii-2(33).4) [in Russian].
- Savchuk, T.I., & Bezsonna, T.F. (2019). Kryminalistychna kharakterystyka zlochyniv proty hromadskoi bezpeky, uchynenykh na terytorii provedennia operatsii Obiednanykh syl [Forensic characterization of crimes against public safety committed in the territory of the Joint Forces operation]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka, Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E.A. Didorenko*, 1(85), 266-274. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.85.266-274> [in Ukrainian].
- Sobko, M.H. (2019). Riznovydy psykhnichnoho nasylstva u zlochynakh proty hromadskoi bezpeky [Varieties of mental violence in crimes against public safety]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk, Prykarpattya Legal Bulletin*, 2(27), 183-186. doi: [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2\(27\).216](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2(27).216) [in Ukrainian].
- Volynets, P., & Zahryvyi, O. (2019). Problemni pytannia operatyvno-rozshukovoi protydii zlochynam proty hromadskoi bezpeky sylamy ta zasobamy operatyvnykh pidrozdiliv DPSU [Problematic issues of operative-search counteraction to crimes against public safety by forces and means of operative divisions of SBGS]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy, Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*, 4. doi: <https://doi.org/10.32453/2.vi4.303> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro derzhavnu pidtrymku pidpryemstv, naukovo-doslidnykh instytutiv i orhanizatsii, yaki rozrobliaiut ta vyhotovliaiut boieprypasy, yikh elementy ta vyroby spetskhimii": vid 21 veres. 2000 r. No. 1991-III [Law of Ukraine "On state support of enterprises, research institutes and organizations that develop and manufacture ammunition, their elements and products of special chemistry" from September 21, 2000, No. 1991-III]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1991-14#Text> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Кримінальна відповідальність за незаконний обіг зброї : монографія / [Ю. М. Береза, М. М. Єфімов, В. П. Кононець, та ін.] / за заг. ред. С. А. Шалгунової. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 364 с. URL: <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/5160>.
- Голубош В. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 272 с.
- Калюга К. В., Лукашевич В. Г. Холодна зброя. *Наукові Праці Національного Університету «Одеська Юридична Академія»*. 2019. № 15. С. 99–10. doi: <https://doi.org/10.32837/npuuola.v15i0.363>.
- Кіріленко Ф. Незаконний обіг зброї і стан боротьби зі злочинами, вчиненими з її використанням. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2017. № 6. С. 119–123. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2017/6/part_2/26.pdf.
- Кізіменко Є. В. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: кримінологічна характеристика та запобігання (ст. 263 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 229 с.
- Кофанов А. В., Кобилянський О. Л. Особливості криміналістичного дослідження вогнепальної зброї, її частин та механізмів : метод. рек. Київ : УкрДГПІ, 2013. 56 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/1707>.

- Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
- Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
- Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21 серп. 1998 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0760-04#Text>.
- Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text>.
- Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування (2016–2020 рр.). *Генеральна прокурора України* : [сайт]. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>.
- Протокол № 995_792 проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності : міжнар. док. від 31 трав. 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792#Text.
- Саблін Д. А. Оружие как особый феномен материальной культуры. *Ученые записки Комсомольского-на-Амуре государственного технического университета*. 2018. № 2 (33). С. 14–17. doi: [http://dx.doi.org/10.17084/i-2\(33\).4](http://dx.doi.org/10.17084/i-2(33).4).
- Савчук Т. І., Безсонна Т. Ф. Криміналістична характеристика злочинів проти громадської безпеки, учинених на території проведення операції Об'єднаних сил. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. № 1 (85). С. 266–274. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.85.266-274>.
- Собко М. Г. Різновиди психічного насильства у злочинах проти громадської безпеки. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 2 (27). С. 183–186. doi: [https://doi.org/10.32837/ruuv.v0i2\(27\).216](https://doi.org/10.32837/ruuv.v0i2(27).216).
- Волинець П., Загривий О. Проблеми питання оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки силами та засобами оперативних підрозділів ДПСУ. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2019. № 4. doi: <https://doi.org/10.32453/2.vi4.303>.
- Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спец хімії : Закон України від 21 верес. 2000 р. № 1991-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1991-14#Text>.

Стаття надійшла до редколегії 17.08.2020

Velychenko L. – Postgraduate Student of the Department of Legal Psychology of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1476-2615>

The Current State of the Psychological and Legal Understanding of Illegal Handling of Weapons, Ammunition, or Explosives

*The purpose of the article is to shed light on the state of modern psychological and legal understanding of illegal handling of weapons, ammunition, or explosives in the conditions of the Joint Forces Operation in the Donetsk and Luhansk regions. Achieving this goal involves the following tasks: to highlight and analyze the current psychological-legal status of illegal handling of weapons, ammunition, or explosives; identify ways to combat the illicit proliferation of weapons; outline the problem of unauthorized arms trafficking and fighting this socially dangerous phenomenon. **Methodology.** Methodological tools are selected under the purpose, specifics of the object, and subject of research. The article uses complex scientific methods, such as the general dialectical method of scientific knowledge of phenomena, terminological, system-structural, formal-logical, comparative-legal, and historical-legal. **Scientific novelty.** The growing trend of crime depends on the economic, political, and social standard of living of every citizen of our state. During the war in eastern Ukraine, with the spread of coronavirus COVID-19, the social capacity of people to ensure a normal life is becoming increasingly difficult. That is why crime increases and the social equality of people decreases. More and more criminals are revealing their capabilities, more weapons are used in the commission of crimes. During the war, the circulation of weapons becomes less controlled, so weapons and ammunition fall to civilians, who in turn use weapons for other purposes without the appropriate skills and permits. **Conclusions.** The fight against illicit arms trafficking, ammunition, and explosives is one of the most important problems in society and in our country as a whole. Therefore, it is necessary to correctly understand the current state of arms trafficking in the country and find effective methods to combat this illegal phenomenon.*

Keywords: law; permission; responsibility; crime; arms trafficking; determinants; aggression; fear.